

10η Διδακτική Ενότητα

Η αλληγορία του σπηλαίου: οι φιλόσοφοι

Κείμενο αναφοράς: Πλάτων, Πολιτεία 519b-520a

α. Θέμα:

Η απροθυμία των πεπαιδευμένων να ασκήσουν την εξουσία και η ηθική υποχρέωσή τους μετά την εκπαίδευσή τους και την άνοδο στον κόσμο των Ιδεών να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της ιδανικής πολιτείας.

β. Δομικά στοιχεία:

1. Η διατύπωση της άποψης του Σωκράτη.
2. Ποιοι δε θα μπορούσαν να κυβερνήσουν ποτέ ικανοποιητικά την πόλη: **α.** Οι απαίδευτοι και όσοι δε γνώρισαν την αλήθεια. **β.** Όσοι περνούν όλη τους τη ζωή με σπουδές και δεν είναι άνθρωποι της δράσης.
3. Ποιο είναι το έργο των ιδρυτών της πόλης: **α.** Να αναγκάσουν τις ιδιοφυΐες να φτάσουν στην πιο σπουδαία γνώση (μέγιστον μάθημα). **β.** Να μην τους επιτρέπουν να μένουν στον επάνω κόσμο και να αρνούνται την κατάβασή τους στο σπήλαιο.
4. Παρατήρηση του Γλαύκωνα ότι θα αδικήσουν τους φιλοσόφους, αν τους αναγκάζουν να ζουν χειρότερα, ενώ μπορούν να ζουν καλύτερα.
5. Η απάντηση του Σωκράτη: Ο νόμος δεν ενδιαφέρεται πώς θα ευτυχήσει υπερβολικά μόνο μια τάξη, αλλά πώς θα ευτυχήσει ολόκληρη η πόλη.
6. Η ευδαιμονία θα έρθει στην πόλη με την ένωση όλων των πολιτών, που θα επιτευχθεί με την πειθώ και τον εξαναγκασμό.
7. Με την πειθώ και τον εξαναγκασμό ο κάθε πολίτης θα προσφέρει στο σύνολο όποια ωφέλεια μπορεί και δε θα ενεργεί ασύδοτα.
8. Ο νόμος αποβλέπει στο να χρησιμοποιεί τους πολίτες με σκοπό να επιτύχει την ενότητα της πόλης.

γ. Ερμηνευτικά σχόλια:

• **Τί δέ;:** Σε προηγούμενες ενότητες ο **Σωκράτης** είχε αναφερθεί στη βλαβερή επίδραση των καταχρήσεων και των υλικών απολαύσεων, οι οποίες δεν επιτρέπουν στην ψυχή να λειτουργήσει με τον νου, αλλά την καθηλώνουν στις επιθυμίες, τα πάθη και τις αισθήσεις. Είχε μάλιστα τονίσει ότι, αν βρισκόταν κάποιος να συνετίσει τους ανθρώπους από την παιδική τους κιόλας ηλικία, αυτοί θα απελευθερώνονταν από τα πάθη τους και θα στρέφονταν στην αληθινή ουσία των πραγμάτων. Έτσι, η συζήτηση αυτή δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για να περάσει ομαλά στο χρέος των απελευθερωμένων ανθρώπων, δηλαδή των φιλοσόφων. Οφείλουν, λοιπόν, κι αυτοί αναλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση της πολιτείας να καθοδηγήσουν τους απλούς ανθρώπους, να τους βγάλουν από την άγνοια, να τους ελευθερώσουν από τα πάθη και τις αδυναμίες που τους κρατούν μακριά από το αγαθό.

• μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἱκανῶς ἂν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι: Οι απαίδευτοι («ἀπαιδεύτους»), οι τυχαίοι και αφιλοσόφητοι πολιτικοί δεν μπορούν να κυβερνήσουν σωστά μια πολιτεία, διότι **τους λείπει η παιδεία** («ἀληθείας ἀπείρους»), δεν έχουν γνώσεις ούτε έχουν κατακτήσει την αρετή, μέσα απαραίτητα για να φτάσουν στη θέαση του αγαθού. Επιπλέον, **δεν έχουν έναν συγκεκριμένο στόχο στη ζωή τους**, έναν ανώτερο στόχο, που να κατευθύνει όλες τους τις ενέργειες («τοὺς μὲν ὅτι...

καὶ δημοσίᾳ») παρά μόνο το προσωπικό τους συμφέρον. Αντιθέτως ο **εἷς σκοπὸς** που έχουν οι φύλακες της πολιτείας είναι να υπηρετήσουν πιστά και ανιδιοτελώς την πόλη ὅλη. (Η ἀπόλυτη αφοσίωση στην υπηρετήση της πολιτείας ήταν χαρακτηριστικό που ὀφείλαν να διαθέτουν οι φιλόσοφοι-ἄρχοντες στο πλαίσιο της ιδανικῆς πολιτείας, που περιγράφει ο **Πλάτωνας** στην *Πολιτεία*, αφού δεν είχαν οικογένεια ούτε περιουσία, για να είναι ανεπηρέαστοι και πλήρως αφοσιωμένοι στο κοπιώδες λειτούργημά τους). Αντίθετα, οι στόχοι και τα κίνητρα των ἀπαιδευτῶν είναι ταπεινά: παρασύρονται ἀπὸ υλικά αγαθὰ και ἀξιώματα, προσπαθοῦν να ἐξυπηρετήσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και ἔχουν τάσεις αυτοπροβολῆς. Εἶναι ἰδιοτελεῖς, ἀλαζόνες και ἀσυνεπεῖς ἀπέναντι στις ευθύνες ἀσκήσεως της ἐξουσίας, ἀνάξιοι και ἀνίκανοι να διαχειριστοῦν τις υποθέσεις της πόλης για το κοινὸ καλὸ, ὥστε να διασφαλίσουν την ευημερία ὅλων.

Στην κατηγορία αὐτή ἐντάσσει ο **Πλάτωνας** και τους πολιτικούς ηγέτες της ἐποχῆς του, χωρὶς να κάνει ἐξαίρεση οὔτε για τον **Περικλή** και τον **Θεμιστοκλή**. Κατὰ τη γνώμη του, εἶναι κι αὐτοὶ υπεύθυνοι για την καταστροφή της Ἀθήνας, γιατί φρόντισαν περισσότερο για την υλική (οικονομική-στρατιωτική) ἀνάπτυξη της πόλης και λιγότερο για τη δικαιοσύνη και την πνευματικὴ ζωὴ των πολιτῶν.

• **μῆτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρέβειν διὰ τέλους:** Αὐτοὶ δεν κρίνονται ἱκανοὶ να διοικήσουν σωστά μια πολιτεία, ὄχι γιατί δεν διαθέτουν τα τυπικά προσόντα -ἄλλωστε γνωρίζουν την ἀλήθεια, ἔχουν κατακτήσει την ἀρετὴ και ἔχουν φτάσει στη θέαση του ἀγαθοῦ- ἀλλὰ γιατί **προτιμοῦν να ζουν αφοσιωμένοι στις πνευματικὲς τους ἐνασχολήσεις** και να ἀπέχουν ἀπὸ τα προβλήματα της καθημερινῆς ζωῆς και την ενεργὸ πολιτική. Η πολιτικὴ δραστηριότητα, η ἐνασχόληση με τα κοινὰ και η διαχείριση των προβλημάτων της πόλης δεν τους ἀφορᾷ. Ἐπίσης δείχνουν ἀδιαφορία για την ἐξουσία, τις τιμές, τον σεβασμὸ και την ἀγάπη των συμπολιτῶν τους. Η ἐπιθυμία τους να συνεχίσουν να ζουν στον δικὸ τους κόσμον των πνευματικῶν ἐνασχολήσεων παρουσιάζεται στο κείμενο με την **παρομοίωση των νησιῶν των μακαρίων**: οι πεπαιδευμένοι-φιλόσοφοι πιστεύουν ὅτι ζουν στα νησιά των μακαρίων, ἐνῶ εἶναι ἀκόμα ζωντανοὶ («**τοὺς δὲ... ἀποκίσθαι**»). Η πεποίθησή τους αὐτὴ υποδηλώνει και την πιθανὴ ἀλαζονεία τους. Ἀπὸ την ἄλλη, η ἀπροθυμία τους να συμμετέχουν στην ενεργὸ πολιτικὴ ζωὴ ἐκφράζεται με μια διπλὴ ἀρνήση: «**μὴ ἐθέλειν... μὴδὲ μετέχειν**».

• **ἐν μακάρων νήσοις:** Σύμφωνα με τις λαϊκὲς δοξασίες τα νησιά των μακαρίων βρισκόνταν **πέρα ἀπὸ τις στήλες του Ηρακλή**, στη Δύση (πέρα ἀπὸ το σημερινὸ Γιβραλτάρ), στο ρεῦμα του Ὠκεανοῦ. Ἐκεῖ κατοικοῦσαν μετὰ τον θάνατό τους οι ἥρωες, οι **ἄνθρωποι της πρώτης γενιάς του ἀνθρώπινου γένους** (της χρυσῆς ἐποχῆς) και οι **εὐσεβεῖς**, μέσα σε ἀπόλυτη ευτυχία και γαλήνη. Τα νησιά αὐτὰ προσομοιάζουν στον Παράδεισον της χριστιανικῆς θρησκείας. Οι πεπαιδευμένοι, ὁμως, πιστεύουν ὅτι κατοικοῦν ἐκεῖ, ἐνῶ εἶναι ἀκόμα ζωντανοὶ.

• **ἐν παιδείᾳ:** Ἀρχικὴ σημασία της λέξης εἶναι **αὐτό που πρέπει να μάθει το παιδί**, η ἀνατροφή, η διαπαιδαγώγηση του παιδιοῦ. Ἀπὸ τον 5ο, ὁμως, αἰῶνα και ἐξῆς ὡς ὅρος της παιδαγωγικῆς δηλώνει τη γενικὴ καλλιέργεια (σωματικὴ και πνευματικὴ), που ἀποτελεῖ προνόμιο μόνο του ἀνθρώπου (γι' αὐτὸ ἄλλωστε και στα λατινικά ἀποδίδεται με τον ὅρο *humanitas*). Βάση της παιδείας εἶναι για τον **Πλάτωνα** η **μουσικὴ** (λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικῆς εὐαισθησίας) και **γυμναστικὴ**. Παιδείωση εἶναι η πορεία πρὸς την παιδεία. Συγκεκριμένα, για τον **Πλάτωνα** παιδεία εἶναι η **στροφή της ψυχῆς πρὸς την**

ιδέα του αγαθού, η δύσκολη πορεία από την άγνοια στη γνώση. Σε άλλο σημείο της *Πολιτείας* ο **Πλάτωνας** αναφέρει ότι η παιδεία παρέχεται για το σώμα με τη γυμναστική και για την ψυχή με τη μουσική.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η **παιδεία** έχει τεράστια σημασία για τον φιλόσοφο και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσει σωστά η πολιτεία. Ένας **πεπαιδευμένος πολιτικός ηγέτης** μπορεί να καθοδηγήσει σωστά τους πολίτες και να συμβάλει στην απονομή της δικαιοσύνης και την κατάκτηση της ευτυχίας. Ένας **πεπαιδευμένος πολίτης**, από την άλλη, μπορεί με τη σωστή καθοδήγηση να μάθει να τηρεί τους νόμους, να συμβιώνει αρμονικά με τους συμπολίτες του, να δείχνει σεβασμό στο πρόσωπό τους και να συνεργάζεται εποικοδομητικά.

Συγκεφαλαιώνοντας, παρατηρούμε ότι ο **Σωκράτης** με τη συλλογιστική της «**εις άτοπον απαγωγής**» απορρίπτει τους απαίδευτους και τους πεπαιδευμένους ως ακατάλληλους φορείς εξουσίας, γιατί η **κάθε μία κατηγορία ανθρώπων δεν διαθέτει αυτό που διαθέτει η άλλη: σκοπό που να συνδέεται με την παιδεία η μία, πρακτικό προσανατολισμό της παιδείας η άλλη.** Με τον τρόπο αυτό μας προετοιμάζει για το ιδανικό ζεύγος γνωρισμάτων που είναι ανάγκη να χαρακτηρίζει τον φιλόσοφο-άρχοντα: τη γνώση και την πράξη. Το ζεύγος «**γνώσης και πράξης**» σε διαλεκτική σχέση φωτίζει την πολιτική αντίληψη του **Πλάτωνα**. Η γνώση καταξιώνεται στο βαθμό που προσανατολίζεται σε χρήσιμη πράξη, ιδιωτική και δημόσια· αλλά και η **πράξη** αξιολογείται χρήσιμη, όταν κατευθύνεται από γνώση και αποσαφηνισμένο σκοπό.

• **Ἡμέτερον δὴ ἔργον... ὃ νῦν ἐπιτρέπεται:** Έργο των ιδρυτών της πολιτείας («τῶν οἰκιστῶν») είναι να ενδιαφερθούν για την **εδραίωση της ιδανικής πολιτείας**, δηλαδή να οδηγήσουν τα ξεχωριστά πνεύματα («τὰς βελτίστας φύσεις»), τους **φιλοσόφους**, στην αρετή και στη θέαση του αγαθού («μέγιστον μάθημα») και να μην τους αφήνουν να αδρανούν μένοντας μακριά από την πολιτική ζωή («μὴ ἐπιτρέπουν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται»).

• **τῶν οἰκιστῶν:** Με τη λέξη αυτή ο **Σωκράτης** εννοεί τον εαυτό του και τους συνομιλητές του, μαζί με τους οποίους οραματίζεται την ιδανική πολιτεία και προσπαθεί να την κάνει πράξη.

• **τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι:** Με τον όρο «**φύσις**» αρχικά εννοείται αυτό που ο άνθρωπος δεν μπορεί να κατασκευάσει ο ίδιος, αλλά το βρίσκει να προϋπάρχει. Μπορεί βέβαια με την τέχνη να το συμπληρώσει, αλλά δεν είναι σε θέση να το αλλάξει ουσιαστικά. **Φύσις** επομένως σε σχέση με τον άνθρωπο είναι τα χαρίσματα και τα ελαττώματα που έχει ως κτήμα του. Για τον **Πλάτωνα** η φύση παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκλογή του άριστου βίου. Συγκεκριμένα, με τον όρο «**βελτίστας φύσεις**» ο **Πλάτων** εννοεί τους **ανθρώπους με φυσικά χαρίσματα, όπως υψηλή ευφυΐα, οξύτητα πνεύματος, ψυχικές δυνάμεις κ.ά.** Ο **Πλάτων** πιστεύει ότι δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι από τη φύση τις ίδιες πνευματικές ικανότητες και ψυχικές δυνάμεις και συνεπώς τα αποτελέσματα της παιδείας θα είναι ανάλογα των φυσικών προδιαθέσεων του ανθρώπου (όπως για παράδειγμα αυτοί που ανήκουν στην τάξη των δημιουργών, ο συνδυασμός φύσης και παιδείας τους κατέταξε στην τάξη αυτή)). Συνεπώς, δεν μπορούν να δουν όλοι οι άνθρωποι το αγαθό. Επιπλέον η **πορεία των βελτίστων φύσεων προς τη θέαση της Ιδέας του αγαθού επιβάλλεται ως**

εξαναγκασμός («ἀναγκάσαι») στην ιδανική πολιτεία, συνιστά δηλαδή απόλυτη αναγκαιότητα, αναγκαία συνθήκη του ιδεώδους πολιτεύματος.

• **μέγιστον μάθημα:** Με τον όρο «μέγιστον μάθημα» ο **Πλάτων** εννοεί τη **θέαση της Ιδέας του αγαθού**, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το αγαθό, καθώς ο Πλάτωνας υποστηρίζει μια **νοησιαρχική ηθική**, δηλαδή η γνώση της αλήθειας δεν μπορεί παρά να οδηγεί κατά αναγκαιότητα σε ηθική πράξη, στην πραγμάτωση του αγαθού. Σύμφωνα με το σχόλιο του σχολικού εγχειριδίου, ο **Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο «αγαθό»**, που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα, παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. «**Ἀγαθὸν**» πάντως είναι:

α. Το «εἶναι» και ό,τι διατηρεῖ το «εἶναι».

β. Η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα.

γ. Ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη.

Η έκφραση «**αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν**» φαίνεται να δηλώνει την **ύψιστη αρχή** και την **πηγή του όντος και της γνώσης**. Πάντως, ήδη στην αρχαιότητα το «**Πλάτωνος ἀγαθὸν**» ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό.

✓ **Οι χαρακτηρισμοί του αγαθού:**

Στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου ο **Πλάτωνας**, διά στόματος **Σωκράτη**, θα **χαρακτηρίσει το αγαθό ως εξής:**

α. Το αγαθό είναι η **μεγαλύτερη αξία** («μέγιστον μάθημα»), αφού αυτό πρέπει να κατακτήσουν όλοι οι άνθρωποι και κυρίως όσοι πρόκειται να αναλάβουν τη διοίκηση της πολιτείας.

β. Το αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την **καθαρή νόηση** («**ἀφικέσθαι**», «**ἰδεῖν**», «**ἰδῶσι**»).

γ. Η κατάκτησή του είναι δύσκολη και απαιτεί **κόπο, επίπονη προσπάθεια και αγώνα** («**ἀναβῆναι**», «**ἀνάβασιν**», «**ἀναβάντες**»). Πρόκειται για μια **ανοδική πορεία**, που οδηγεί στην ολοένα υψηλότερη γνώση και διάπλαση ήθους. Πολύ συχνά στον **Πλάτωνα** λέξεις που σημαίνουν το **άνω** και την **ανάβαση** χρησιμοποιούνται **μεταφορικώς** για την **παιδεία** και τα **αγαθά** που προσφέρει.

• **μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται:** Ο **Πλάτωνας** συγχέει σκοπίμως τα όρια ανάμεσα στο θεωρητικό του οικοδόμημα, δηλαδή την ιδεώδη πολιτεία του και στη σύγχρονή του πολιτική πραγματικότητα. Με τη φράση «**μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται**» ο φιλόσοφος επικαιροποιεί τον προβληματισμό του **καταγγέλλοντας έμμεσα την απροθυμία των πνευματικών ανθρώπων της εποχής του να αναλάβουν την πολιτική ευθύνη της διακυβέρνησης της πόλης**. Έτσι στην ιδεώδη πολιτεία οι φιλόσοφοι δεν δικαιούνται να ζουν κατά τον τρόπο που παρατηρεῖ ο **Σωκράτης** ότι ζουν στην εποχή του, δηλαδή σαν να βρίσκονται ήδη στα «νησιά των μακάρων», κλεισμένοι στον γυάλινο και ασφαλή πύργο της γνώσης, ασχολούμενοι απερίσπαστοι με φιλοσοφικές αναζητήσεις και διανοητικές ασκήσεις. Και όλα αυτά με την ιδέα ότι η ενασχόληση με τον απλό λαό και τα καθημερινά προβλήματα της δημόσιας ζωής αποτελεί ντροπή, προσβολή και ηθική μείωση για τον άνθρωπο του πνεύματος. Αντίθετα, ο **Σωκράτης** υποστηρίζει ότι ο **άνθρωπος του πνεύματος οφείλει να επιστρέψει στην «σπηλιά»**, να ασχοληθεί με τα προβλήματα των απαιδευτων, να διαγνώσει τις ανάγκες τους, να τους δια φωτίσει και να τους δείξει τον

δρόμο για το φως, να υποστεί τελικά ότι συνεπάγεται η αμάθεια και η άγνοια στην προσπάθειά του να τους βοηθήσει.

• Τὸ ποῖον δὴ; Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ,... εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι: Σ' αυτό το χωρίο του κειμένου ο **Σωκράτης / Πλάτωνας** αναφέρεται στο **χρέος των φυλάκων στην ιδανική του πολιτεία**. Αυτοί, αφού θα έχουν περάσει από τα **στάδια εκπαίδευσης** (δηλαδή: μουσική και γυμναστική παιδεία, μαθηματικές επιστήμες, σπουδή της διαλεκτικής), **οφείλουν** (μετά τα 50 τους χρόνια) **να κατέβουν στο σπήλαιο**, δηλαδή στην πρακτική πολιτική, και να **μεταδώσουν τις γνώσεις** τους και **την αρετή** τους σε ολόκληρη την πόλη. Αφού, λοιπόν, θα έχουν μοιράσει τη ζωή τους μεταξύ της φιλοσοφίας και της άσκησης της εξουσίας και αφού θα έχουν εκπαιδεύσει τους διαδόχους τους, θα είναι πια **έτοιμοι να φύγουν από τη ζωή και να κατοικήσουν στα νησιά των μακαρίων**.

Αυτό το **χωρίο** θα μπορούσε να θεωρηθεί **υπαινικτικό** για τον **Πλάτωνα**, ο οποίος, ενώ μιλούσε για το **χρέος των ορθά πεπαιδευμένων**, δηλαδή των φιλοσόφων, **δεν ακολούθησε αυτή την πορεία**, καθώς δεν ασχολήθηκε με την ενεργό πολιτική. Η αλήθεια, βέβαια, είναι ότι θέλησε και **προσπάθησε να ασχοληθεί με αυτή, αλλά δεν το κατάφερε**. Ειδικότερα, βλέπουμε τις πρώτες προσπάθειές του, όταν ήταν ακόμα νέος. Τότε, όμως, ήταν που βίωσε τις πρώτες απογοητεύσεις: είδε με τα μάτια του τη δημαγωγική συμπεριφορά κάποιων πολιτικών ανδρών και δύο από τους συγγενείς του (τον **Κριτία** και τον **Χαρμίδα**) να συμμετέχουν στο τόσο οδυνηρό για την Αθήνα καθεστώς των Τριάντα Τυράννων, το οποίο, μάλιστα, οδήγησε και τον δάσκαλό του, τον **Σωκράτη**, στον θάνατο. Όμως, δεν κατέθεσε τα όπλα· προσπάθησε να εφαρμόσει τις θεωρίες του στον τύραννο των Συρακουσών, τον **Διονύσιο τον Α' και Β'**, αλλά χωρίς επιτυχία. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όλα τα πολιτεύματα της εποχής του ήταν διεφθαρμένα.

• τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι: Με τη λέξη «**τιμῶν**» ο **Πλάτων** εννοεί την **κοινωνική προβολή, την ηθική ικανοποίηση, τις επευφημίες και τις τιμητικές διακρίσεις** που έρχονται ως αποτέλεσμα της συμμετοχής σε δημόσια αξιώματα. Όλα αυτά αποτελούν στοιχεία που οι φιλόσοφοι οφείλουν να μοιραστούν με τους **απαίδευστους**. Όμως, άσχετα με το πώς αυτοί τα αξιολογούν, δεν απαλλάσσονται από το κοινωνικό και ηθικό τους **χρέος** απέναντι στην πολιτεία.

• Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς,... δυνατὸν αὐτοῖς δὲν ἄμεινον;: Ο **Γλαύκωνας** αναρωτιέται με έντονη έκπληξη αν είναι δίκαιο για τους φιλοσόφους να εξαναγκαστούν να ασκήσουν την εξουσία στην πόλη, ενώ δεν το επιθυμούν. Κατά τη γνώμη του, αυτό δεν είναι δίκαιο, γιατί, αν απαρνηθούν τις φιλοσοφικές τους αναζητήσεις και τη γαλήνια ζωή τους για να ασχοληθούν με τα κοινά, θα γίνουν δυστυχισμένοι. Ο **Γλαύκων**, λοιπόν, βλέπει **το δίκαιο από τη σκοπιά του ατομικού συμφέροντος** και θεωρεί ότι είναι άδικο να παραγνωρίζεται η επιθυμία του ατόμου υπέρ της δικαιοσύνης. Άλλωστε, κατά τον **Γλαύκωνα**, όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή του σχολικού εγχειριδίου, η δικαιοσύνη είναι μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση που επιβάλλεται από τους πολλούς για την αυτοπροστασία τους. Επανέρχεται από τον Γλαύκωνα εδώ το ζήτημα που έχει θέσει και στο 360c της *Πολιτείας*, Το δακτυλίδι του Γύγη: «Γιατί κάθε άνθρωπος πιστεύει πως η αδικία τον ωφελεί ως άτομο πολύ περισσότερο από τη δικαιοσύνη». Ο

Γλαύκωνας εκφράζοντας μια **ατομοκεντρική αντίληψη** αδυνατεί να δει τη γνώση ως προϋπόθεση υπέρβασης της ατομικής συνείδησης προς την κατεύθυνση της κοινωνικής συνείδησης και της αναγνώρισης της σχετικής προτεραιότητας που έχει το καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας σε σχέση με το άτομο.

- Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὃ φίλε: Ο **Σωκράτης** αναφέρεται σε προηγούμενο σημείο του διαλόγου (466a), όπου συζήτησαν την κατηγορία του **Αδείμαντου** (419a), ότι δηλαδή οι φύλακες αν και θα κατέχουν την εξουσία στην πολιτεία δεν θα απολαμβάνουν αγαθά, όπως σπίτια, κτήματα και πλούτη, ούτε θα μπορούν να φιλοξενούν φίλους ούτε να απολαμβάνουν διασκεδάσεις. Εκεί, ο **Γλαύκων** είχε δεχτεί ότι **σκοπός της ιδεώδους πολιτείας** δεν είναι να κάνει μόνο μία τάξη **ευτυχισμένη**, αλλά **ολόκληρη την πόλη**.

- ὅτι νόμῳ... ἐγγενέσθαι: Ο **Σωκράτης** αντικρούει την άποψη του **Γλαύκωνα** και του υπενθυμίζει ότι **τελικός και κορυφαίος σκοπός του νόμου**, τον οποίο **προσωποποιεί**, είναι η **ευδαιμονία όλης της πόλης** και όχι μόνο μιας κοινωνικής ομάδας. Βλέπει, λοιπόν, το δίκαιο από τη **σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος** και εκφράζει **κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις** για την πολιτική οργάνωση της πόλης-κράτους. Συλλαμβάνει ο **Σωκράτης** την ουσία της ένστασης του **Γλαύκωνα** και απαντά προβάλλοντας το γενικό καλό της πολιτικά οργανωμένης κοινότητας ως **αγαθό επιβαλλόμενο από τον Νόμο**.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί η πολύ μεγάλη σημασία που είχε ο νόμος για τον **Πλάτωνα**, κάτι που φαίνεται και στον διάλογο *Κρίτων*. Εκεί, ο νόμος **προσωποποιείται** και **συνδιαλέγεται** με τον **Σωκράτη**. Ο μύθος αυτός εκφράζει τη θεμελιώδη θεωρία του «Κοινωνικού συμβολαίου». Σύμφωνα με αυτό, κάθε πολίτης που νοιάζεται για την πόλη του οφείλει να τηρεί τους νόμους και να παραμερίζει το προσωπικό του συμφέρον, για να εξασφαλίσει τη συνοχή και την ομαλή συμβίωση μέσα σ' αυτή. Αυτή τη στάση, άλλωστε, ακολούθησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ο ίδιος ο **Σωκράτης** και το ίδιο θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν και οι φιλόσοφοι.

- Η τριπλή λειτουργία του Νόμου για την επίτευξη της ευδαιμονίας του συνόλου: Ο **Σωκράτης** στην απάντησή του στην ένσταση του **Γλαύκωνα** **προσωποποιεί τον Νόμο** και του αποδίδει **τρεις βασικές λειτουργίες** του με τις οποίες επιδιώκεται η ευδαιμονία της πόλης. Χρησιμοποιεί **τρεις μετοχές «συναρμόττων», «ποιῶν» και «ἐμποιῶν»** για να καταδείξει τρεις διαπραγματέυτες λειτουργίες-προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης.

1. συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη: Με το πρώτο μετοχικό σύνολο ο **Πλάτωνας** προβάλλει την **κοινωνική λειτουργία** του Νόμου, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική συναρμογή των πολιτών.

Ο **Πλάτωνας** συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της **αρμονίας** τόσο στα **μέρη της ψυχής**, με την **υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο** (το «ἐπιθυμητικὸν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδές» και το τελευταίο στο «λογιστικόν»), όσο και στις **σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους**. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Αν όμως ο πολίτης είτε από φιλαυτία είτε από ματαιοδοξία είτε από αδυναμία κρίσης δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να

συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου.

Έτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ώστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί την **πειθώ** και τη **βία** (Πλάτων, *Νόμοι*, 722b: ο άριστος νομοθέτης συνδυάζει την πειθώ με τη βία). Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθώ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει.

Με την **πειθώ**, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες.

Υπάρχουν, όμως, πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο. Σ' αυτούς επιβάλλεται η **βία**. Πρόκειται για τον καταναγκασμό που ορίζεται από τον νόμο και δεν επιβάλλεται τυραννικά, αυταρχικά. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως, στον **«ἄπειρον παιδείας ὄχλον»**, στον οποίο ο φιλόσοφος-νομοθέτης την εφαρμόζει, αλλά επιβάλλει και στους πολίτες, αν εκείνοι πολυπραγμονούν, καταναγκαστικά, υποχρεωτικά μέτρα για τη συμμόρφωσή τους στο πνεύμα της δικαιοσύνης, όπως και στους πεπαιδευμένους, που δεν έχουν συνετιστεί με την πειθώ, και στους άρχοντες, που είναι υποχρεωμένοι να ζουν με λιτότητα και ευσυνειδησία, ώστε να εκλείψει η διαφθορά από τον δημόσιο βίο. Αυτός ο λιτός και ευσυνειδητος τρόπος ζωής αναφέρθηκε και στην εισαγωγή του βιβλίου μας: τόσο οι φύλακες όσο και οι φιλόσοφοι-βασιλείς στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας δεν έχουν προσωπική περιουσία, πολυτελείς κατοικίες, ούτε καν οικογένεια, για να είναι απερίσπαστοι στο λειτούργημά τους. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι **ο νόμος οφείλει να αποβλέπει στην ευδαιμονία όλης της πόλης και να υποχρεώνει τους Αγαθούς να ασκήσουν την εξουσία**.

2. ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ᾧσιν ὠφελείν: Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο ο **Σωκράτης** αποδίδει στον Νόμο **οικονομική λειτουργία**. Ο Νόμος κατοχυρώνει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της πόλης, τον **καταμερισμό της εργασίας**, με τον οποίο κατακτάται η autάρκεια. Έτσι, αν το άτομο είναι φύσει ενδεές, με την κοινωνική του συναρμογή γίνεται autάρκες χάρη στην autάρκεια που αποκτά η κοινότητα με τον καταμερισμό της εργασίας. Οι εργασίες **κατανέμονται σε κάθε πολίτη με βάση τις ικανότητές του**, ώστε ο καθένας να στρέφει την προσοχή του όχι μόνο στην ικανοποίηση των δικών του αναγκών, αλλά και στις ανάγκες των συμπολιτών του, με στόχο το κοινό όφελος και την ευδαιμονία. Έτσι, μεταξύ των πολιτών καλλιεργούνται σχέσεις συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοπροσφοράς και αλληλεγγύης.

3. καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφίῃ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχοῇται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως: Με το τρίτο μετοχικό σύνολο δηλώνεται η **παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου**, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει ανθρώπους ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται ο Νόμος από τη μια να **περιορίσει την ατομική επιθυμία**, ώστε να τιθασευτεί η βούληση από τον Λόγο, και από την άλλη να κατευθύνει την **πολιτική κοινωνικοποίηση των**

ανθρώπων. Συνεπώς, ο Νόμος υπηρετεί τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας του συνόλου και επιχειρώντας να υπαγάγει την ατομική επιθυμία στην αναγκαιότητα της κοινωνικής συναρμογής και της πολιτικής ευταξίας. Προς αυτή την κατεύθυνση ο Νόμος **καλλιεργεί την κοινωνικότητα** και ακόμη περισσότερο αναδεικνύει τους αγαθούς πολίτες σε πολιτικούς ηγέτες που επιφορτίζονται με τη διατήρηση της συνοχής της πόλης. Τέλος, ο Νόμος θέτει **όρια και περιορισμούς** στη συμπεριφορά των πολιτών, αλλά και των φιλοσόφων-βασιλέων, ώστε να μην παρεκτρέπονται και διαταράσσουν τη συνοχή της πόλης.

- **Ἀληθῆ, ἔφη· ἐπελαθόμην γάρ:** Ο **Γλαύκων** φαίνεται να παρακολουθεί με προσοχή και να συμφωνεί με όσα λέει ο **Σωκράτης**. Επίσης, παραδέχεται πως ξέχασε ότι προηγουμένως είχαν συμφωνήσει ότι **στόχος είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης**.

δ. Γενικός χαρακτηρισμός του Νόμου:

Ο **Πλάτωνας** στον υποστηρικτικό του λόγο για την αναγκαιότητα του ηθικού εξαναγκασμού του φιλοσόφου να ασκήσει πολιτική εξουσία αναφέρεται στον Νόμο. Ο Νόμος παρουσιάζεται ως **βασική αρχή της πολιτικής συμβίωσης**, προκειμένου να αποκλειστεί ο κίνδυνος της αταξίας και του χάους που αναιρεί τις δυνατότητες της δίκαιης πολιτείας. Έτσι η κοινωνία παρουσιάζεται ως **ένα σύνολο ανθρώπων αυτοτελές, άυταρκες, διαχρονικό και οργανωμένο** όπου αναπτύσσεται συμμετρικά η ατομική και κοινωνική διάσταση του ανθρώπου. Ο Νόμος, με άλλα λόγια, είναι η αναγκαιότητα που επιβάλλει την εναρμόνιση της ατομικότητας και της συλλογικότητας μέσα στην κοινωνία. **Εγγυητής** και διεκπεραιωτής αυτής της αναγκαιότητας καθίσταται ο **φιλόσοφος**. Κρίνοντας από τις λειτουργίες που επιτελεί και τα μέσα (πειθώ-βία, κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας, αγωγή αυτοπεριορισμού), που χρησιμοποιεί ο Νόμος για να πείσει τους πολίτες πως είναι σωστό και αναγκαίο να υπακούουν σ' αυτόν, συμπεραίνουμε ότι ο **Σωκράτης** προσπαθεί να συμβιβάσει το γενικό καλό με το ατομικό, από την οπτική μιας ολιστικής και κοινωνιοκεντρικής προσέγγισης του πολιτικού φαινομένου, στο οποίο εξασφαλίζεται η **αξιοκρατία** και η **αμεροληψία**. Αυτή η τόσο αναγκαστική επιβολή κανόνων και απαγορεύσεων δεν ταιριάζει σε δημοκρατικά πολιτεύματα, αλλά μάλλον σε αυταρχικά και ολοκληρωτικά καθεστώτα. Σύμφωνα, μάλιστα, με **ορισμένους μελετητές**, η προτεραιότητα της πόλης έναντι του ατόμου συνιστά μια **ολοκληρωτική αρχή**, επειδή ενδέχεται το κράτος να είναι ισχυρό, αλλά οι πολίτες του δυστυχείς. Πρέπει, βέβαια, να επισημάνουμε ότι οι **προθέσεις του είναι αγαθές**, αφού απώτερος στόχος του Νόμου είναι η χρήση κάθε μέσου για την εξυπηρέτηση του κοινού συμφέροντος. Επίσης, δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι για τον **Πλάτωνα** ευδαιμονία δεν είναι η προσωπική ευτυχία στη ζωή, αλλά η συναισθηση ότι με τις ενέργειές του ο πολίτης καθιστά τους άλλους ευδαίμονες. Ο Νόμος, λοιπόν, **λειτουργεί ως απρόσωπος και ψυχρός άρχοντας, δρα αντικειμενικά, χωρίς να παρεκκλίνει από τον ορθό τρόπο διακυβέρνησης**. Ρόλος του είναι να ρυθμίσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις λειτουργίες του κράτους, ώστε να επιτευχθεί η αρμονική και ομαλή συμβίωση των πολιτών με υψηλό βαθμό αλτρουισμού. Παρουσιάζεται, δηλαδή, ως ιδανικός ηγέτης της ιδανικής πολιτείας.

ε. Κριτική της επιχειρηματολογίας του Σωκράτη:

Με δεδομένα τα τελευταία σχόλια του **Σωκράτη** για τον **ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων**, μπορούμε να δούμε **δύο** κύριες τάσεις να

διαμορφώνονται στην κριτική της σωκρατικής θέσης και επιχειρηματολογίας:

α. Από τη μια η σωκρατική θέση και επιχειρηματολογία δικαιώνεται με την οπτική εκείνων που θεωρούν ότι η ευδαιμονία και η πληρότητα του ανθρώπου δεν συνδέεται αναγκαστικά με τον άνετο, ανέμελο και χωρίς ευθύνες βίο. Αντίθετα, αποδέχονται ότι για όσους δοκίμασαν την ευδαιμονία της Ιδέας και της αλήθειας, η άσκηση πολιτικής ηγεσίας, η κάθοδος στις σκιές της σπηλιάς, είναι θυσία και πόνος. Παρόλα αυτά όμως **δέχονται την πολιτική ηγεσία και την μοιράζονται με τους άξιους, όχι από πάθος, ματαιοδοξία και συμφέρον, αλλά από βαθιά συναίσθηση καθήκοντος και αποστολής.** Το καθήκον και η συνείδηση μιας ανώτερης αποστολής, η εσωτερική επιταγή του χρέους για την πραγματοποίηση της Ιδέας, αυτά τους τοποθετούν στην κορυφή της πολιτείας και συνάμα τους καθιστούν ανυποχώρητους και άτεγκτους σε ό,τι δεν υπηρετεί την Ιδέα και δεν προάγει την αξιοκρατία και τον τελικό σκοπό της ευδαιμονίας της πόλης συνολικά.

β. Από την άλλη η άποψη του ότι πρέπει να εξαναγκαστούν οι φιλόσοφοι να αναλάβουν τα ηνία της πόλης με στόχο το συμφέρον του συνόλου **δεν μπορεί να θεωρηθεί δίκαιη**, αφού, αν εφαρμοστεί, **δεν γίνεται σεβαστή η βούληση μιας μερίδας πολιτών, των φιλοσόφων.** Πρώτος ο **Αριστοτέλης** παρατήρησε ότι ο **σωκρατικός συλλογισμός** χαρακτηρίζεται από **αντίφαση**, καθώς δεν είναι δυνατόν η ιδανική πολιτεία να ευαγγελίζεται την ευδαιμονία όλων των πολιτών και την ίδια στιγμή να κάνει τους φιλοσόφους δυστυχισμένους αναθέτοντάς τους την πολιτική ηγεσία. Με άλλα λόγια **δεν μπορεί να υπάρξει ευδαιμονία μέσα στο κράτος χωρίς την προσωπική ευδαιμονία του κάθε πολίτη.**

στ. Σύνδεση της αλληγορίας του σπηλαίου με το θέμα της δικαιοσύνης και της ιδανικής πολιτείας:

Η αλληγορία του σπηλαίου συμβολίζει, όπως έχουμε ήδη αναφέρει στις προηγούμενες ενότητες, την **προσπάθεια του ανθρώπου να βγει από την άγνοια και την πλάνη στο φως της γνώσης και της αλήθειας, στην αναζήτηση των όρων της τέλειας πολιτείας.** Η παιδεία είναι συναρτημένη με τη δικαιοσύνη, γιατί προϋπόθεση της δίκαιης πολιτείας είναι η δίκαιη ψυχή, που γίνεται δίκαιη, όταν κατακτήσει την ιδέα του δικαίου. Η γνωστική αυτή κατάκτηση προϋποθέτει την παιδεία, φορείς της οποίας είναι οι άρχοντες και ο τρόπος άσκησης της εξουσίας. Η **ορθή άσκηση της εξουσίας** εξασφαλίζει τη σωστή παιδεία που είναι απαραίτητη για τη διάπλαση της δίκαιης ψυχής. Η ορθή άσκηση της εξουσίας μπορεί να γίνει μόνο από όσους έχουν κατακτήσει την ιδέα της δικαιοσύνης, γιατί μόνο αυτοί μπορούν να ικανοποιήσουν τους όρους της δίκαιης πολιτείας, δηλαδή να ασκούν την εξουσία από χρέος και εσωτερική επιταγή και όχι από συμφέρον και υστεροβουλία. Έτσι, ο **Πλάτωνας** με τον ηθικό εξαναγκασμό των φιλοσόφων να ασκήσουν πολιτικά καθήκοντα, **επιχειρεί να συνθέσει τον θεωρητικό βίο με τον πρακτικό** κατά τη λογική ότι ο άνθρωπος που θεάται την ιδέα του αγαθού δεν μπορεί παρά να γίνεται και ο κήρυκός της και ο εργάτης της. Συνεπώς, είναι **καθοριστική η σημασία της παιδείας στη θέαση του Αγαθού**, στην τελείωση του ανθρώπου στο πλαίσιο της ιδανικής πολιτείας. Ο εκπαιδευμένος από την πόλη **φιλόσοφος**, που αντίκρισε την αλήθεια, οφείλει να τη μεταλαμπαδεύσει και στους υπόλοιπους και να τους οδηγήσει στην συνειδητή άσκηση της αρετής. **Οφείλει να αναλάβει τη διακυβέρνηση της πόλης**, γιατί μόνο έτσι αυτή η πολιτεία θα χαρακτηρίζεται από τις αρχές της **σοφίας**, της

ανδρείας, της σωφροσύνης και της δικαιοσύνης και θα πραγματώνει τον σκοπό της που είναι η ευδαιμονία όλης της πόλης και όχι μέρους της.

Παράλληλα κείμενα Παράλληλο κείμενο 1: Τόμας Μορ, Ουτοπία

Η πηγή της αδικίας και των ανισοτήτων οφείλεται στην ιδιωτική περιουσία κατά τον **Μορ**. Έτσι μέσω λίγων νόμων στην *Ουτοπία* θεμελιώνεται η **ισότητα των αγαθών με τρόπο ώστε να μην λείπουν σε κανέναν τα απαραίτητα**. Για τον **Πλάτωνα** (αλλά και για τον Μορ) όπως γνωρίζουμε η ατομική ιδιοκτησία είναι η βασική αιτία φθόνου και απληστίας, το ελατήριο που ωθεί στην επιθυμία για αύξηση πλούτου, ο λόγος για την υποκίνηση συγκρούσεων και την επέκταση φτώχειας. Κατά συνέπεια, **μία ισότιμη και ορθολογική κατανομή των αγαθών περιλαμβάνει απαραίτητα την πλήρη κατάργηση κάθε μορφής ιδιοκτησίας**.

Στο **κείμενο αναφοράς** γίνεται λόγος για μία ισότιμη αντιμετώπιση των πολιτών εκ μέρους του Νόμου με στόχο την ευδαιμονία όλης της πόλης. Οι φύλακες/φιλόσοφοι αναλαμβάνουν την εξουσία από αίσθηση καθήκοντος για να διοχετεύσουν μέσα στη νομοθεσία τη σοφία τους και την ακεραιότητά τους. **Δεν διαθέτουν ούτε προσωπική περιουσία ούτε καν οικογένεια για να είναι αδέκαστοι, ανεπηρέαστοι και ολόψυχα αφοσιωμένοι στο κοπιώδες λειτούργημά τους**. Η διαβίωση των φυλάκων/φιλοσόφων διέπεται από αυστηρό πνεύμα λιτότητας. Απαγορεύεται η κατοχή προσωπικής περιουσίας, μεγάλων και πολυτελών κατοικιών, χρυσού και αργύρου. **Η άρχουσα τάξη δεν πρέπει να απολαμβάνει τα αγαθά εις βάρος των άλλων**. Σκοπός της πολιτείας δεν είναι η επίτευξη της ευδαιμονίας για μια τάξη, αλλά για ολόκληρη την πολιτεία. Έτσι, **η εξουσία δεν αποβαίνει μέσο παράνομου πλουτισμού**.

[Τίθεται, βέβαια, ερώτημα για το ποιο είναι το περιεχόμενο της υπερβολικής ευτυχίας, για την οποία γίνεται λόγος στο κείμενο, εάν δηλαδή αφορά υλικές απολαύσεις ή αποκλειστικά πνευματικές ηδονές (πρβ. νησιά Μακάρων) ώστε να είναι συγκρίσιμα τα δύο κείμενα].

Σχετικά με το ερώτημα αν η πολιτική σκέψη χρειάζεται τελικά σε κάποιον βαθμό την ουτοπική διάσταση μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής:

Το όραμα ενός ριζικού μετασχηματισμού της κοινωνίας, έτσι ώστε να ικανοποιούνται οι ποικίλες ανάγκες των μελών της, να επιτυγχάνεται η συμφιλίωση και η υπέρβαση των αντιθέσεων τους και να πραγματώνονται τα σημαντικότερα ηθικά ιδεώδη, **δεν εκφράζει μόνο την αόριστη προσδοκία κάποιας βαθύτερης ευτυχίας**. Μπορεί να χρησιμεύσει και ως **απόλυτο μέτρο και σημείο αναφοράς για την κριτική της αδικίας**, που υφίσταται ως τις μέρες μας, και να αποτελέσει έτσι **κινητήρια δύναμη ιστορικής προόδου**. Αν μπορούσαμε να συλλάβουμε τη λογική δυνατότητα επίτευξης ενός ιδανικού συνδυασμού δικαιοσύνης και ευημερίας, δεν θα κάναμε τίποτα για να βελτιωθούν τα πράγματα και θα απορρίπταμε εκ των προτέρων κάθε επαναστατική αλλαγή. Αρκεί βέβαια να υπάρχει η **επίγνωση ότι είναι αφελές και επικίνδυνο να επιδιώκεται η αναγκαστική και βίαιη συμμόρφωση των ανθρώπων με καταστάσεις που υποτίθεται πως εξυπηρετούν μακροπρόθεσμα ένα τέτοιο όραμα**. Η πραγμάτωση ουτοπικών οραμάτων δεν πρέπει να επιδιώκεται κατά τρόπο που να υπονομεύει τη συναινετική, δημοκρατική διακυβέρνηση των κοινωνιών, η οποία δεν αποτελεί ουτοπία, εφόσον γνωρίζει μεγάλη διάδοση σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Παράλληλο κείμενο 2: Ιμμάνουελ Καντ, Θεμελίωση της μεταφυσικής των ηθών

Αν θέλουμε πραγματικά να αποσυνδέσουμε την ηθική ορθότητα από τα αποτελέσματα των πράξεών μας, τότε ίσως **πρέπει να αναζητήσουμε τα κριτήρια για την αξιολόγησή τους** όχι στο αποτέλεσμα ή τις συνέπειές τους, αλλά στα **χαρακτηριστικά του τρόπου με τον οποίο σκεφτόμαστε, όταν αποφασίζουμε πώς πρέπει να πράξουμε**. Εκείνο που πρέπει βασικά να μας ενδιαφέρει είναι **να έχουν οι ηθικές κρίσεις μας καθολικό χαρακτήρα**, να ισχύουν δηλαδή όχι μόνο για μία συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά και **για κάθε παρόμοια περίπτωση κατά την οποία ενεργεί ένα παρόμοιο υποκείμενο**. Από αυτή την καθολικότητα των ηθικών μας κρίσεων ο **Καντ** συνάγει την κεντρική αρχή του ηθικού νόμου, την οποία αποκαλεί *κατηγορική προσταγή*, επειδή έχει κατηγορικό -δηλαδή απόλυτο και όχι υποθετικό- χαρακτήρα. **Ο ηθικός νόμος πρέπει να μπορεί να ισχύει σε κάθε περίπτωση και να μη συνδέεται με συγκεκριμένους στόχους του ενός ή του άλλου υποκειμένου**. Πρέπει κάθε υποκείμενο να **πράττει έτσι, ώστε να μεταχειρίζεται πάντοτε όλους τους άλλους ανθρώπους -όπως και τον εαυτό του- ως σκοπούς και όχι μόνο ως μέσα των πράξεων του**. Αυτό σημαίνει ότι, ανεξάρτητα από τους οποιουσδήποτε επιμέρους στόχους μας, για την επίτευξη των οποίων μας είναι χρήσιμοι οι συνάνθρωποί μας, πρέπει πάντοτε να σεβόμαστε απόλυτα την ελευθερία και την αξιοπρέπειά τους και να αντιμετωπίζουμε τα δικαιώματά τους ως ισότιμα με τα δικά μας.

Είναι προφανές ότι **ο ηθικός νόμος του Καντ είναι προσωπικός** και δεν επιβάλλεται από καμία εξουσία, εξωτερική ή και υπέρτατη ακόμη, αλλά έργο της ίδιας της βούλησης. **Πρόκειται για μία αυτοδέσμευση που επιβάλλει η ορθολογική και αυτόνομη βούλησή μας**. Αντίθετα, **ο Νόμος στο πλατωνικό απόσπασμα επιβάλλεται από έξω**, είναι θεσπισμένος από τους ιδρυτές της πόλης σε όλους τους πολίτες και επιβάλλεται όχι μόνο με την πειθώ, αλλά ακόμη και με τη χρήση βίας. **Δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά επιδιώκει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα**, στην εξασφάλιση της ενότητας της πόλης και της ευτυχίας της πολιτείας στο σύνολό της.